

ний у Державному Реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, полегшує і надає товаровиробникам всіх форм власності можливість у маневруванні при доборі сортів бобових «нішевих» культур.

УДК 631.521: 631.527

Толстолік Л. М., Красуля Т. І.

*Мелітопольська дослідна станція садівництва імені М. Ф. Сидоренка ІС НААН,
вул. Вакуленчука, 99, м. Мелітополь, 72311, Україна, *e-mail: l.tolstolik@ukr.net*

СЕЛЕКЦІЯ ЗЕРНЯТКОВИХ КУЛЬТУР У МДСС ІМЕНІ М. Ф. СИДОРЕНКА ІС НААН НА ОКРЕМІ ОЗНАКИ ЯКОСТІ І ТЕХНОЛОГІЧНОСТІ

Важливими етапами селекційної роботи при створенні сортів яблуні і груші є оцінювання гібридів у селекційному розсаднику та у селекційному саду, що дозволяє не тільки відібрати рослини з максимальною кількістю бажаних ознак для первинного сортовивчення, а й визначити найбільш перспективні батьківські форми для подальших схрещувань.

В селекції яблуні одним з пріоритетних завдань є висока якість плодів. При вивченні селекційного матеріалу у саду відмічено, що у більшості комбінацій схрещування переважали гібриди з дрібними та середніми за розміром плодами. У сім'ях, де одним з батьків є колоноподібні форми 'КВ 5', 'КВ 53', одержано особливо багато дрібноплідних гібридів. У комбінації схрещування 'Мінкар' х 'Флоріна' більшість гібридів мала плоди середньої величини. У цій же гібридній сім'ї виявлена і відносно висока частка гібридів із плодами вищесередньої величини. Гібридна комбінація 'Південне' х 'Флоріна' не дала дрібноплідних гібридів. У даній сім'ї, а також у комбінаціях схрещування за участі сортів 'Мінкар', 'Банан зимовий', 'Прима' відібрано окремі великоплідні гібриди.

Для створення форм з інтенсивно забарвленими плодами до гібридизації долучали сорти 'Айдаред', 'Ліберті', 'Прима', 'Флоріна', які є носіями цієї ознаки. За нашими спостереженнями дані сорти добре передають потомству наявність і характер покривного забарвлення, а ось його відтінки, інтенсивність та площа, яку займає на поверхні плоду, значно варіюють. Порівняно висока доля гібридів з яскравим червоним забарвленням, яке охоплює від половини та більше поверхні плоду, виявлено у комбінаціях схрещування 'Мінкар' х 'Флоріна', 'Старт' х 'Ліберті', 'Айдаред' х 'Прима'.

На жаль за смаковими якостями плоди переважної більшості гібридів, незалежно від їх походження, поступаються світовим стандартам (сортам 'Тала', 'Голден Делішес', 'Джонаголд'). Характер смаку гібридів

в основному солодко-кислий, який оцінюється на 7 балів. Окремі гібриди з гармонійним кисло-солодким смаком (8 балів) виділено в комбінаціях схрещування сортів 'Мінкар', 'Флоріна' та 'Пріма'.

Гібриди груші в селекційному розсаднику оцінювали за показниками адаптивності до умов сухого Степу: за посухостійкістю, стійкістю до плямистостей, зокрема до філостікти, силою росту та загальною культурністю. Оцінка 4458 гібридів показала, що високою посухостійкістю відзначалися сіянці отримані за участі сортів 'Пектораль', 'Катюша', 'Кандидатка', 'Вікторія'. Гібридні комбінації із залученням цих сортів дали найбільшу частку сіянців з високою загальною селекційною оцінкою – до 64 %.

Найбільше слаборослих сіянців було у комбінаціях 'Пектораль' × 'Весільна' (89 %), 'Конференція' × 'Весільна' (77 % та 84 % залежно від віку сіянців), 'Конференція' × 'Кавказ' (81 %), а найменше – у сіянців, де материнською формою був сорт 'Вікторія' (56 %). Але ці сіянці виявилися найстійкішими до філостікти (60 %). Досить високою була стійкість до цієї плямистості у комбінаціях, де батьківськими формами були сорти 'Катюша', 'Пектораль', 'Доктор Тіль', елітні форми 'М-14472' ('Веста'), 'Кандидатка' – відповідно 44 і 47 %. У гібридній сім'ї 'Конференція' × 'Весільна' одержано лише 12 % стійких до цієї хвороби сіянців.

Досліджувані комбінації схрещування значно різнилися за кількістю висококультурних сіянців. Залежно від гібридної сім'ї їх частка коливалася від 4 % до 64 %. Найбільший відсоток сіянців з високою культурністю відмічено у гібридних комбінаціях за участі сортів 'Пектораль', 'Весільна', 'Кандидатка', елітних форм, 'М-14472' ('Веста'), 'М-14495' ('Яскрава').

Гібридологічний аналіз сіянців груші на селекційних ділянках дозволив виділити для подальшого вивчення у гібридному саду 211 гібридів (або 4,7 % від загальної кількості) з комплексом цінних ознак, найбільше – з сімей за участі сортів 'Вікторія', 'Весільна', 'Пектораль', 'Катюша', та елітних форм 'М-14472' ('Веста'), 'М-14495' ('Яскрава'). Ці сорти і форми виділилися як цінні батьки, що дозволяють отримувати більший відсоток перспективних гібридів з високою мірою адаптивності і високою загальною селекційною оцінкою. Сорт 'Конференція', використаний в якості материнського, не сприяв отриманню сіянців з високими значеннями показників адаптивності.

Вивчення сіянців 13–16-річного віку з 17 гібридних сімей у гібридному саду показало, що більша частка високоврожайних гібридів була в сім'ях 'Доктор Тіль' × 'Краснокутська зимова', 'Доктор Тіль' × 'Тающа', '8483' × 'Широколиста', 'Вікторія' × 'Доктор Тіль'. Переважно низькою була урожайність у сіянців, отриманих за участі сортів 'Фрагранте', 'Sucre de Monluson' та форми '8001'.

У більшій мірі привабливість зовнішнього вигляду і відмінний смак плодів були притаманні сіянцям, отриманим від схрещувань

з участю сортів 'Кук Старкінг', 'Вікторія', 'Доктор Тіль', 'Sucre de Monluson', форми 'М-8483'.

Підтверджений попередній висновок, що сорт 'Вікторія', використаний як материнський, стійко передає гібридному потомству грушоподібну форму плода і може розглядатися як потенційний донор цієї ознаки. Сорт 'Доктор Тіль' передає потомству яйцеподібну форму плода. Серед гібридів не виявлені зразки з яблукоподібною або округлою формою плодів.

Сіянців з найкрупнішими плодами було найбільше в сім'ях за участі сортів 'Вікторія', 'Доктор Тіль', 'Краснокутська зимова', 'Мадам Левассер', 'Тающа' і форми '8001'. Зокрема, гібрид за участі перших двох сортів з привабливими грушоподібними плодами мав великі плоди середньою масою 210,8 г при урожайності 20,5 кг/дер (за відсутності обрізування). Батьківські сорти 'Верна', 'Широколиста', 'Sucre de Monluson', форма '8483' за попередніми даними не сприяють успадкуванню їх потомством ознаки великоплідності.

Забарвлення шкірочки у гібридів, отриманих від схрещувань за участі сорту 'Доктор Тіль', було переважно жовто-зелене, а гібриди, отримані за участі сорту 'Вікторія' мали карміновий рум'янець.

Попередньо виділено 26 сіянців з комплексом господарсько-цінних ознак, отриманих за участі згаданих вище сортів. Розмножено для первинного сортовивчення 7 виділених у минулому році відбірних форм.

Таким чином, в результаті проведеної оцінки гібридів у селекційному розсаднику та гібридному саду виявлено кращі комбінації схрещування за окремими та комплексом ознак та встановлено можливість відбору перспективних гібридів. Також виділено сорти, використання яких в гібридизації забезпечує одержання у гібридному потомстві значної частки бажаних ознак. Використання у селекції сортів яблуні 'Мінкар', 'Ліберті', 'Прима', 'Флоріна' дозволяє одержати гібриди з плодами високої товарності. Перспективною для відбору гібридів за якістю плодів є комбінація схрещування 'Мінкар' × 'Флоріна'. Серед сортів груші найкращими батьківськими формами визнано сорти 'Вікторія', 'Весільна', 'Доктор Тіль', 'Катюша', 'Пектораль', 'Тающа', 'Кандидатка' та елітні форми 'М-14472' ('Веста'), 'М-14495' ('Яскрава').